

*Dragan JOVAŠEVIĆ*¹

UDK: 341.638
Bibliid 0025-8555, 65(2013)
Vol. LXV, br. 3, str. 315–340
Izvorni naučni rad
Jul 2013.
DOI: 10.2298/MEDJP1303315J

KRŠENJE PRAVILA MEĐUNARODNO HUMANITARNOG PRAVA I SISTEM KRIVIČNIH SANKCIJA

APSTRAKT

Kršenje pravila međunarodnog humanitarnog prava za vreme rata ili oružanog sukoba dovodi do potrebe da se prema učiniocima najtežih međunarodnih krivičnih dela u sudskom postupku primene određene vrste i mere krivičnih sankcija. I međunarodno i nacionalno krivično pravo na bazi relevantnih izvora prava propisuju različite vrste krivičnih sankcija. Za primenu krivičnih sankcija je neophodno da se prethodno utvrdi postojanje obeležja bića nekog od međunarodnih krivičnih dela i krivica na strani punoletnih učinilaca ovih dela o čijim karakteristikama govori ovaj rad.

Ključne reči: međunarodno pravo, krivično delo, sud, odgovornost, krivična sankcija

UVOD

Posebni deo međunarodnog krivičnog prava² je sistem pravnih propisa kojima se određuju pojam, elementi bića i karakteristike pojedinih međunarodnih krivičnih dela i krivične sankcije koje se od strane nadležnih sudskih organa izriču njihovim učiniocima u skladu, na način, pod uslovima i u postupku kako je to

---

1 Prof. dr Dragan Jovašević, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, Niš, E mail adresa: jovas@prafak.ni.ac.rs

2 Vojislav Đurđić i Dragan Jovašević, *Krivično pravo, Posebni deo*, Nomos, Beograd, 2013, str. 15–19.

određeno u propisima opšteg dela ove grane prava. Sve do poslednjih decenija (iako je uopšte međunarodno krivično pravo mlada grana prava) sistem posebnog dela međunarodnog krivičnog prava nije bio pravno institucionalizovan u jednom „kodeksu međunarodnih zločina”. Naime, tek sa završetkom Drugog svetskog rata i sa osnivanjem i početkom rada prvih „pravih” međunarodnih sudskih organa (u prvom redu ad hoc vojnih sudova), u njihovim Statutima (kao osnovnim konstitucionalnim aktima) su određena pojedina međunarodna krivična dela iz njihove nadležnosti i sistem krivičnih sankcija za učinioce tih dela, kao i pravila za odmeravanje propisanih sankcija.

I statuti ad hoc tribunala za bivšu SFR Jugoslaviju i Ruandu doneti devedesetih godina prošlog veka takođe su predviđali sistem delikata – međunarodnih krivičnih dela za čije učinioce se pred ovih organima vodi sudski ustupak i izriču kazne kao jedina vrsta krivičnih sankcija. I Statut stalnog Međunarodnog krivičnog suda donet 1998. godine (tzv. Rimski Statut) sadrži odredbe kojima se osniva stalni Međunarodni krivični sud, određuje njegova organizacija i postupak, kao i sistem međunarodnih krivičnih dela i krivičnih sankcija za njihove učinioce, te pravila za utvrđivanje krivične odgovornosti i kažnjivosti njihovih učinilaca. Skup svih svih odredbi kojima se određuju pojam, elementi, obeležja i karakteristike pojedinih međunarodnih krivičnih dela i sistem krivičnih sankcija (kazni) koje su propisane za njihove učinioce predstavlja posebni deo međunarodnog krivičnog prava.

Dakle, sadržinu posebnog dela međunarodnog krivičnog prava čine dva osnovna pojma. To su: 1) međunarodni zločin (ili krivično delo) – pojam, sadržina, elementi bića i karakteristike (objekt zaštite, objekt napada, oblici ispoljavanja, radnja izvršenja, način i sredstvo preduzimanja radnje izvršenja, vreme i mesto izvršenja dela, vrsta posledice, svojstvo učinioca, svojstvo pasivnogsubjekta, oblik krivice i dr.) i 2) vrsta i visina kazne kao jedina i najznačajnija vrsta krivičnih sankcija koja je propisana za učinioca međunarodnog krivičnog dela.

S obzirom da postoje dve glavne (osnovne) vrste izvora međunarodnog krivičnog prava (međunarodni i nacionalni izvori), to je potrebno izvršiti sistematizaciju odredbi posebnog dela budući da su norme ove grane prava raspršene u raznim izvorima. Osnovna podela međunarodnih krivičnih dela se tako može izvršiti prema kriterijumu njihovog izvora.

Prema ovom kriterijumu razlikuju se :

- 1) međunarodna krivična dela predviđena međunarodnim pravnim aktima. Ovde spadaju:

- a) krivična dela predviđena u Statutu Međunarodnog vojnog suda. To su krivična dela sadržana u Njimečkoj i Tokijskoj presudi, kao i Zakonu broj 10. Kontrolnog saveta za Nemačku: 1) zločin protiv mira (član 6. stav 2. tačka a.), 2) ratni zločin (član 6. stav 2. tačka b.) i 3) zločin protiv čovečnosti (član 6. stav 2. tačka c.);
  - b) krivična dela predviđena u Statutu Haškog tribunala za bivšu SFR Jugoslaviju: 1) teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. godine (član 2.), 2) kršenje zakona i običaja ratovanja (član 3.), 3) genocid (član 4.) i 4) zločin protiv čovečnosti (član 5.);
  - c) krivična dela predviđena u Statutu Međunarodnog krivičnog tribunala za Ruandu: 1) genocid (član 2.), 2) zločin protiv čovečnosti (član 3.) i 3) teško kršenje člana 3. Ženevskih konvencija iz 1949. godine i Drugog dopunskog protokola iz 1977. godine (član 4.) i
  - d) krivična dela predviđena u Statutu stalnog Međunarodnog krivičnog suda (tzv. Rimskom Statutu): 1) agresija (član 5.), 2) genocid (član 6.), 3) zločin protiv čovečnosti (član 7.) i 4) ratni zločini (član 8.).
- 2) međunarodna krivična dela predviđena u nacionalnom krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije. Ovde spadaju krivična dela koja su predviđena u glavi trideset četvrtoj Krivičnog zakonika.³ To su: 1) genocid (član 370.), 2) zločini protiv čovečnosti (član 371.), 3) ratni zločin protiv civilnog stanovništva (član 372.), 4) ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika (član 373.), 5) ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (član 374.) i 6) organizovanje i podsticanje na izvršenje genocida i ratnih zločina (član 375.). U pravnoj teoriji se mogu pronaći različiti kriterijumi za deobu međunarodnih krivičnih dela. Prema kriterijumu izvora, međunarodna krivična dela se mogu podeliti na:⁴
- a) krivična dela prema međunarodnom običajnom pravu. To su takva krivična dela koja su prethodno definisana u nekom međunarodnom ugovoru i potom zahvaljujući univerzalnim vrednostima koje štite prihvaćena su kao takva u praksi većine država sveta. Otuda definicije ovih krivičnih dela i krivične sankcije za njihove učinioce predstavljaju *ius cogens* i deluju *erga omnes*. To su krivična dela protiv humanitarnog prava kao što su: 1)

3 Službeni glasnik Republike Srbije broj: 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009 i 121/2012.

4 Vojin Dimitrijević, Obrad Račić, Vladimir Đerić, Tatjana Papić, Vesna Petrović i Saša Obradović, *Osnovi međunarodnog javnog prava*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2007, str. 238–239.

genocid, 2) zločin protiv čovečnosti i 3) ratni zločini. To su zapravo međunarodna krivična dela u užem smislu i

- b) krivična dela propisana višestranim međunarodnim ugovorima. Ovde spadaju krivična dela koja su propisana međunarodnim ugovorima i imaju dejstvo samo u međusobnim odnosima država ugovornica, pa i ne spadaju u nadležnost međunarodnih sudova. To su dela koja su propisana brojnim međunarodnim ugovorima kao što su : terorizam, pranje novca, korupcija, trgovina ljudima, zloupotreba opojnih droga itd. To su, zapravo, međunarodna krivična dela u širem smislu.

Takođe se u pravnoj teoriji razlikuju dve vrste međunarodnih krivičnih dela i to: a) međunarodna krivična dela u užem smislu i b) međunarodna krivična dela u širem smislu.⁵ Podela međunarodnih krivičnih dela na dela u užem i u širem smislu je prvi put usvojena na 14. Kongresu Međunarodnog udruženja za krivično pravo koji je održan 1989. godine u Beču. Međunarodna krivična dela u užem smislu su zapravo krivična dela sadržana u presudama Nirnberškog (1946. godine) i Tokijskog (1948. godine) suda : 1) zločin protiv mira, 2) zločin protiv čovečnosti i 3) ratni zločin. Za njih se još upotrebljava naziv : krivična dela po nirnberškom ili tokijskom pravu. U širem smislu međunarodna krivična dela su sva ponašanja koja međunarodna zajednica želi da suzbije na nacionalnom nivou propisujući obavezu za zemlje da ih inkriminišu kao krivična dela i propišu za njihove učinioce određenu vrstu i meru kazne. To su dela u vezi sa: opojnim drogama, trgovinom belim robljem, oružjem, nuklearnim materijama, pornografijom i prostitucijom, otmicom vazduhoplova i sl.

MEĐUNARODNA KRIVIČNA DELA PREMA STATUTUMEĐUNARODNOG VOJNOG SUDA

Statut međunarodnog vojnog suda usvojen na osnovu Londonskog sporazuma savezničkih sila 8. avgusta 1945. godine⁶ u članu 6. određuje međunarodna krivična dela čiji će učinioci kao pojedinci ili kao članovi organizacije biti suđeni od strane ovog suda. To su: 1) zločini protiv mira, 2) ratni zločini i 3) zločini protiv čovečnosti.⁷ Pored neposrednih izvršilaca ovih međunarodnih krivičnih dela (zločina), krivično su odgovorna i lica koja se javljaju u svojstvu vođe, organizatora, podstrekača ili drugog saučesnika, a koji su učestvovali u sastavljanju ili izvršenju

5 Vojislav Đurđić i Dragan Jovašević, *Međunarodno krivično pravo*, Nomos, Beograd, 2003, str. 13.

6 Nirnberška presuda, Beograd, 1948, str. 13–19.

7 Ljubomir Prljeta, *Zločin protiv čovečnosti i međunarodno pravo*, Službeni list, Beograd, 1992, str. 35–46.

nekoj zajedničkoj planu ili zavere radi izvršenja nekog od napred navedenih zločina. Ovde se zapravo radi o odgovornosti i kažnjavanju saučesnika za izvršena dela po principu subjektivne akcesorne krivične odgovornosti.

Učiniocu ovih krivičnih dela u smislu odredbe čl. 27. i 28. Statuta, mogu se izreći sledeće vrste kazni : 1) smrtna kazna, 2) druga vrsta kazne (zatvora) koju sud nađe za pravednu i 3) konfiskacija (oduzimanje svake ukradene) imovine.

1. Zločin protiv mira

Zločin protiv mira (član 6. stav 2. tačka a.) predstavlja međunarodno krivično delo koje se sastoji u planiranju, pripremanju, započinjanju ili vođenju agresorskog rata⁸ ili rata kojim se krše međunarodni ugovori, sporazumi ili garancije, kao i učestvovanju u nekom zajedničkom planu ili zaveri za izvršenje nekog od ovih dela. Ovde se radi o krivičnom delu koje je upravljeno protiv međunarodnog mira, a kojim se izaziva, planira, započinje ili vodi napadački ili agresivni rat (koji je inače zabranjen odredbama međunarodnog ratnog prava - Brijan-Kelogovim paktom ili Pariskim paktom iz 1928. godine).⁹ Prema ovoj odredbi samostalno krivično delo predstavljaju i pripremne radnje, kao i samo započinjanje (pokušaj) ovog dela.

2. Ratni zločini

Ratni zločini¹⁰ se mogu odrediti kao naročito teške povrede pravila ili običaja rata koje su kao takvo delo određene odgovarajućim međunarodnim pravnim aktom. Tako prema Statutu Međunarodnog vojnog suda (član 6. stav 2. tačka b.), a potom i prema shvatanjima sadržanim u Nirnberškoj presudi ratni zločini predstavljaju povrede ratnih zakona i običaja rata koje obuhvataju (ali se i ne ograničavaju samo na njih): 1) ubistvo, zlostavljanje ili odvođenje na prinudni rad ili na koji drugi cilj civilnog stanovništva okupirane teritorije ili u okupiranu teritoriju, 2) ubistvo ili zlostavljanje ratnih zarobljenika ili lica na moru, 3) ubijanje talaca, 4) pljačkanje javne ili privatne imovine i 5) namerno razaranje gradova, varoši ili sela ili pustošenje neopravdano vojnim potrebama.¹¹

8 Sandra Fabijanić Gagro, Promjena kvalifikacije oružanog sukoba, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka, br. 2, 2008, str. 1067–1092.

9 Miloš Radojković, *Rat i međunarodno pravo*, Beograd, 1947, str. 41–49.

10 Vladan Vasiljević, Vraćanje jednom raskršću međunarodnog krivičnog prava, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, Beograd, br.3, 1977, str. 267–295.

11 Ivo Josipović, *Ratni zločini – priručnik za praćenje suđenja*, Pravni fakultet, Osijek, 2007, str. 34–59.

Ovde se radi o delima kojima se krše odredbe ženevskih i haških konvencija, a koja su upravljena prema civilnom, neboraćkom stanovništvu okupirane teritorije (ratni zločin protiv civilnog stanovništva) ili prema ratnim zarobljenicima (ratni zločin protiv ratnih zarobljenika). Interesantno je da ovu krivičnopravnu zaštitu ne uživaju (izričito navedeni) ranjenici, bolesnici, sanitetsko ili versko osoblje.

3. Zločin protiv čovečnosti

Zločin protiv čovečnosti¹² (član 6. stav 2. tačka c.) je po prvi put definisan upravo Statutom Međunarodnog vojnog suda. Tu spadaju sledeći akti: 1) ubistva, 2) istrebljenje, 3) porobljavanje, 4) deportacija i 5) ostala nečovečna dela. Za postojanje zločina protiv čovečnosti bitno je ispunjenje još dva elemenata. To su : a) da je radnja izvršena protiv bilo kog civilnog stanovništva i b) da se radnja preduzima u određeno vreme - pre ili za vreme trajanja rata. Pri tome se kao zločin protiv čovečnosti smatra i svako proganjanje na političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi u izvršenju ili u vezi bilo kojeg zločina u nadležnosti ovog suda bez obzira da li se time vrše ili ne vrše povrede zakona one zemlje u kojoj su zločini izvršeni¹³.

Ovim se krivičnim delom praktično celim ljudskim grupama (pripadnicima političke, rasne ili verske grupe) onemogućava ili otežava življenje, i to kako za vreme rata tako i pre rata. Ovo je bilo jedino međunarodno krivično delo iz nadležnosti Međunarodnog vojnog suda koje se moglo izvršiti nezavisno od rata ili oružanog sukoba).

---

12 Početak inkriminacije zločina protiv čovečnosti datira iz vremena Prvog svetskog rata kao reakcija savezničkih sila na zločine koje su izvršile turske vlasti u toku 1915. godine nad Jermenima. Velika Britanija i carska Rusija su u zajedničkoj noti optužile Portu za "zločine protiv čovečnosti i civilizacije". Na Versajskoj mirovnoj konferenciji je 1919. godine najavljeno ustanovljenje međunarodnog krivičnog suda koji bi, između ostalog, bio nadležan i za "kršenje zakona čovečnosti". Taj predlog je sprečen od strane SAD sa obrazloženjem da još uvek nema utvrđenih i univerzalnih standarda čovečnosti.

13 Milan Marković, Nimerško suđenje – primena novih načela u međunarodnom krivičnom pravu, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, br. 2, 1973, str. 176–180.

MEĐUNARODNA KRIVIČNA DELA PREMA ZAKONU BROJ 10. KONTROLNOG SAVETA ZA NEMAČKU

Ista međunarodna krivična dela poznaje i Zakon broj 10. Kontrolnog saveta za kažnjavanje lica odgovornih za ratne zločine, zločine protiv mira i zločine protiv čovečnosti u članu 2. s tim što pored navedene tri vrste zločina poznaje i posebno delo koje se sastoji u samom članstvu u zločinačkoj grupi ili organizaciji koje su od strane Međunarodnog vojnog suda proglašene zločinačkim.¹⁴

U stavu 2. ovog člana Zakon je izričito odredio da se za ove zločine mogu kazniti sledeća lica : 1) svako lice bez obzira na državljanstvo ili svojstvo u kome je delalo ako je bilo glavni učinilac ili saučesnik, 2) lice koje je naredilo ili podsticalo ili se saglasilo sa izvršenjem nekog od ovih krivičnih dela, 3) lice koje je bilo povezano sa planovima ili radnjama koje su dovele do izvršenja nekog dela, 4) lice koje je bilo član organizacije ili grupe za vršenje ovih krivičnih dela, 5) lice koje je imalo visoki politički, građanski ili vojni položaj u Nemačkoj ili u nekoj zemlji koja je bila njen saveznik ili zajedno sa njom ratovala ili je bila njen satelit i 6) lice koje je imalo visok položaj u finansijskom, industrijskom ili privrednom životu bilo koje od tih zemalja.

Učiniocu nekog od ovih krivičnih dela se prema odredbi stava 3. ovog člana mogu izreći sledeće kazne: 1) smrtna kazna, 2) doživotni zatvor ili zatvor na određeni broj godina sa prinudnim radom ili bez prinudnog rada, 3) novčana kazna i zatvor sa ili bez prinudnog rada u slučaju neplaćanja novčane kazne, 4) konfiskacija imovine, 5) povraćaj nepravilno stečene imovine i 6) oduzimanje pojedinih ili svih građanskih prava.

MEĐUNARODNA KRIVIČNA DELA PREMA STATUTU HAŠKOG TRIBUNALA

Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija broj 827 od 25. maja 1993. godine usvojen je Statut Međunarodnog tribunala za gonjenje lica odgovornih za ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava izvršene na teritoriji bivše SFR Jugoslavije počev od 1991. godine. Ovaj Statut (poznat kao Statut „Haškog tribunala”)¹⁵ poznaje četiri vrste međunarodnih krivičnih dela.¹⁶

14 Ljubomir Prljeta, *Zločin protiv čovečnosti i međunarodnog prava*, op. cit., str. 47–53.

15 Cherif M. Bassiouni, *A manual on international humanitarian law and arms control agreements*, Ardsley, 2000, str. 87–98.

16 Ivo Josipović, *Pravni i politički aspekti nastanka Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju*, Zbornik radova, Hrvatska i Ujedinjeni narodi, Zagreb, 1996, str. 183–196.

To su: 1) teške povrede Ženevskih konvencija od 1949. godine, 2) kršenje zakona i običaja ratovanja, 3) genocid i 4) zločini protiv čovečnosti.¹⁷

Učiniocu ovih krivičnih dela od strane Tribunala se može prema članu 24. izreći samo jedna vrsta kazne i to kazna zatvora u trajanju prema opštoj praksi sudova u Jugoslaviji pri čemu je sudsko veće obavezno da uzme u obzir težinu izvršenog krivičnog dela (objektivne okolnosti) i lična svojstva optuženog (subjektivne okolnosti). Uz kaznu se učiniocu međunarodnog krivičnog dela mogu izreći i sledeće sankcije : 1) povraćaj imovine njihovim pravim vlasnicima (restitucija) i 2) oduzimanje dobiti koja je pribavljena kriminalnom delatnošću.

1. Teške povrede Ženevskih konvencija

U članu 2. Statut Haškog tribunala predviđa krivično delo pod nazivom : „Teške povrede Ženevskih konvencija od 1949. godine”. Delo međunarodno krivično čini lice koje izvrši ili naredi vršenje teških povreda Ženevskih konvencija od 12. avgusta 1949. godine protiv lica ili imovine koje se sastoje u:¹⁸ 1) namernom ubijanju, 2) mučenju i nehumanom postupanju uključujući i biološke eksperimente, 3) namernom prouzrokovanju patnji i teških telesnih povreda i narušavanju zdravlja, 4) masovnom razaranju i prisvajanju imovine koje nije opravdano vojnom potrebom, a koje je izvršeno nezakonito i bezobzirno, 5) prisiljavanju ratnih zarobljenika ili civila da služe u oružanim snagama neprijateljske sile, 6) namernom lišavanju ratnih zarobljenika i civila prava na pošteno i regularno suđenje, 7) nezakonitoj deportaciji, transferu ili nezakonitom zatvaranju civila i 8) uzimanju civila kao talaca.¹⁹

Da bi se moglo raditi o ovom međunarodnom krivičnom delu,²⁰ potrebno je da je radnja izvršenja preduzeta u odnosu na zaštićeno dobro pod sledećim uslovima: 1) da postoji oružani sukob²¹ – situacija kada se pribeglo oružanoj sili između država ili koga postoji produženo oružano nasilje između vlasti i organizovanih naoružanih grupa ili pak između takvih grupa unutar jedne države, 2) da postoji veza između krivičnog dela i oružanog sukoba – dovoljno je da su krivična dela bila tesno

17 Dragan Jovašević, *Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije*, Službeni glasnik, Beograd, 2002, str. 14.

18 Ivo Josipović, *Haško implementacijsko kazneno pravo*, Zagreb, 2000, str. 263–298.

19 Ivo Josipović, *Ratni zločini – priručnik za praćenje suđenja*, op. cit., str. 28–38.

20 J.B.Keenen, *Crimes against international law*, Washington, 1950, str. 89–103.

21 Sandra Fabijanić Gagro, *Promjena kvalifikacije oružanog sukoba*, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka, br. 2, 2008, str. 1067–1092.

povezana sa neprijateljstvima koja su se događala na delovima teritorija koje su bile pod kontrolom strana u sukobu, 3) oružani sukob mora biti međunarodnog karaktera.²² Takav sukob postoji u slučaju sukoba dve ili više država ili kada jedna država interveniše svojim trupama ili na drugi način deluje za račun jedne od strana u sukobu (kada država ima opštu kontrolu nad trupama u sukobu koje deluju u drugoj državi) i 4) žrtve zločina moraju pripadati grupi zaštićenih lica u skladu sa odredbama Ženevskih konvencija iz 1949. godine.²³

2. Kršenje zakona i običaja ratovanja

„Kršenje zakona i običaja ratovanja” je međunarodno krivično delo predviđeno u članu 3. Statuta Haškog tribunala. Delo čini lice koje preduzme neku od sledećih alternativno navedenih radnji izvršenja (pri čemu se delo ne ograničava samo na ove radnje)²⁴: 1) upotrebi bojne otrove ili drugo oružje namenjeno da nanosi suvišne i nepotrebne patnje, 2) bezobzirno razara mesta, gradova ili sela ili ih pustoši ako to nije opravdano vojnom potrebom, 3) napadne, bombarduje bilo kojim sredstvom nebranjene gradove, sela, naselja ili zgrade, 4) osvaja, razara ili namerno oštećuje institucije namenjene religiji, dobrotvornim aktivnostima ili obrazovanju, umetnosti ili nauci, istorijskim spomenicima ili umetničkim ili naučnim radovima i 5) pljačka javnu ili privatnu imovinu.

Kroz ovo međunarodno krivično delo²⁵ zapravo su inkriminisana sledeća protivpravna ponašanja:²⁶ 1) kršenje odredbi Ženevskih konvencija koje nisu kvalifikovane kao „teške povrede”, 2) kršenje člana 3. Ženevskih konvencija iz 1949. godine i drugih običajnih pravila unutrašnjih sukoba i 3) kršenje sporazuma kojima se obavezuju strane u sukobu npr. sporazuma koji još nisu prerasli u običajno međunarodno pravo.

---

22 Franjo Bačić, *Krivičnopravni aspekti rata u Republici Hrvatskoj*, *Zakonitost*, Zagreb, br. 5, 1992, str. 671–679.

23 Sandra Fabijanić Gagro, *Zaštita osoba u nemeđunarodnom oružanom sukobu*, *Pravni vjesnik*, Osijek, br. 2, 2008, str. 115–135.

24 Velinka Grozdanić i Anita Kurtović, *Osobna odgovornost i krivnja prema Statutu Međunarodnog kaznenog suda za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci*, Rijeka, br. 2, 2001, str. 791–805.

25 R.Gutman, D.Rieff, *Crimes of war: what the public should know*, Oxford, New York, London, 1999, str. 78–95.

26 V. Maugham, *UN and war crimes*, Cambridge, London, 1951, str. 109–127.

3. Genocid

Najteže krivično delo današnjice „zločin nad zločinima” – genocid je predviđeno u članu 4. Statuta Haškog tribunala. Ovo delo se sastoji u namernom²⁷ uništenju²⁸ u celini ili delimično nacionalne, etničke, rasne ili religiozne grupe²⁹. Praksa Haškog tribunala³⁰ nije prihvatila ekstenzivno tumačenje pojma genocida koje bi uključivalo nameru uništenja nacionalnog, jezičkog, verskog, kulturnog ili nekog drugog identiteta grupe, a bez njenog fizičkog uništenja.

Bitno je za postojanje ovog međunarodnog krivičnog dela da je u napred navedenoj nameri³¹ preduzeta jedna od sledećih više alternativno predviđenih radnji: 1) ubijanje članova određene grupe, 2) prouzrokovanje fizičkih ili mentalnih povreda članovima grupe, 3) namerno smeštanje članova grupe u takve uslove života smišljene da dovedu do njenog fizičkog, delimičnog ili potpunog uništenja,³²

---

27 Genocidna namera je najznačajnija karakteristika krivičnog dela genocida. Ona se mora odnositi na uništenje značajnog dela grupe. Taj značajan deo je dovoljno “značajan” da utiče na grupu u celini. Ovaj kvantitativni kriterijum je dopunjen i mogućnošću koje su izvršiocu ovog krivičnog dela stajale na raspolaganju, pa se tako ova namera dokazuje i kada je ona ispoljena samo u odnosu na grupu u okviru ograničenog geografskog područja. I konačno, genocidna namera uzima u obzir i kvalitativne odlike napadnutog dela grupe dozvoljavajući mogućnost da se kao suštinski deo ukupne grupe kvalifikuje onaj deo koji predstavlja njen simbol ili je bitan za njen opstanak. (presuda u slučaju *Primena Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* u predmetu *Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore* od 26. februara 2007. godine).

28 Uništenje grupe znači fizičku destrukciju, a ne destrukciju njenog kulturnog bića.

29 Vladimir Đuro Degan, *Zločin genocida pred međunarodnim krivičnim sudovima*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, br. 1–2, 2008, str. 77–95.

30 Sandra Fabijanić Gagro i Marissabel Škorić, *Zločin genocida u praksi međunarodnih ad hoc tribunala*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, br. 6, 2008, str. 1387–1419.

31 Postojanje genocidne namere u dosadašnjoj praksi Haškog tribunala je utvrđivano putem sledećih kriterijuma: a) opšti kontekst koji obuhvata sledeće elemente: 1) širina i rasprostranjenost izvršenih dela, 2) šira politička doktrina iz koje su dela proizilazila, 3) obim ostvarenih ili pokušanih dela, 4) metodičnost u planiranju ubijanja, 5) sistematičnost ubijanja i uklanjanja leševa, 6) diskriminatorski karakter dela i 7) diskriminatorska namera optuženog, b) izvršenje drugih krivičnih dela sistematski usmerenih protiv iste grupe, c) broj počinjenih zločina, d) sistematsko usmeravanje na civile zbog njihove pripadnosti određenoj grupi i e) ponavljanje destruktivnih i diskriminatorskih dela.

32 U praksi Haškog tribunala ovaj oblik genocida je izvršavan sledećim delatnostima: a) držanjem zatvorenika u zagušljivim i prenatrpanim prostorijama, b) spavanje zatvorenika na podu i bez ćebadi, c) uskraćivanje zatvorenicima hrane i vode, d) davanje zatvorenicima nečiste vode koja bi prouzrokovala njihovo obolevanje, e) uskraćivanje lekova zatvorenicima, f) neukazivanje lekarske pomoći zatvorenicima i g) izlaganje zatvorenika napornom radu.

4) sprovođenje mera sa namerom da se spreči rađanje unutar grupe i 5) namerno premeštanje dece jedne grupe u drugu grupu. Pored neposrednog preduzimanja navedenih radnji (neposredni izvršilac), kao radnje izvršenja genocida smatraju se i sledeće: 1) učešće u zaveri radi vršenja genocida, 2) direktno i javno podsticanje na vršenje genocida (podstrekavanje), 3) pokušaj vršenja genocida kao i 4) saučesništvo u bilo kom obliku u vršenju genocida.

4. Zločin protiv čovečnosti

„Zločin protiv čovečnosti” predstavlja krivično delo predviđeno u članu 5. Statuta Haškog tribunala. Kod opisa bića ovog međunarodnog krivičnog dela izričito je navedeno da se njegova radnja može preduzeti samo za vreme oružanog sukoba (međunarodnog ili unutrašnjeg karaktera) prema civilnom stanovništvu ako se sastoji u: 1) ubistvu, 2) istrebljenju, 3) zarobljavanju, 4) deportaciji, 5) zatvaranju, 6) mučenju, 7) silovanju, 8) progonu na političkoj, rasnoj i religijskoj osnovi i 9) preduzimanju druge nečovečne radnje.

Da bi se moglo raditi o zločinu protiv čovečnosti Statutom navedene delatnosti moraju biti izvršene pod sledećim uslovima: 1) mora postojati napad – napad postoji i kada nije upotrebljena oružana sila, ali ako se on javlja u obliku zlostavljanja civilnog stanovništva ili u postupcima kojima se pripremaju ovakve radnje, 2) dela optuženog moraju biti deo tog napada, 3) napad mora biti usmeren protiv civilnog stanovništva bilo koje kategorije, 4) napad mora biti rasprostranjen ili sistematski. Napad je rasprostranjen kada je po svojoj prirodi opsežan ili kada je upravljen protiv velikog broja lica. Napad je sistematski kada se odnosi na organizovanu prirodu akata nasilja pri čemu postoji mala verovatnoća da se to slučajno dogodilo i 5) izvršilac dela mora da zna (da je svestan) da njegova dela ulaze u okvir rasprostranjenog ili sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva.

MEĐUNARODNA KRIVIČNA DELA PREMA STATUTU TRIBUNALA ZA RUANDU

Ista međunarodna krivična dela, kao i Statut Haškog tribunala, sa identičnim obeležjima i karakteristikama poznaje i Statut Međunarodnog krivičnog tribunala za Ruandu.³³ Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija broj 955 od

33 J.E. Ackerman, E.O.Sullivan, *Practice and Procedure of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia with Selected Materials from International Criminal Tribunals for Rwanda*, Cambridge, Hague, London, Boston, 2000, str. 89–112.

8. novembra 1994. godine usvojen je Statut Međunarodnog krivičnog tribunala za Ruandu. Ovaj tribunal je nadležan za kažnjavanje lica koja su odgovorna za genocid i druga teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja su izvršena na području Ruande, kao i njenih građana koja su izvršila takva dela na području susednih država u toku 1994. godine³⁴. S obzirom da se prema pravnoj kvalifikaciji Saveta bezbednosti UN ovde nije radilo o međunarodnom oružanom sukobu, to ovaj tribunal i nije nadležan za krivično delo koje se sastoji u „teškom kršenju Ženevskih konvencija iz 1949. godine”, kao ni za „kršenje zakona i običaja rata”.

Naime, ovaj Statut (poznat i kao Statut tribunala za Ruandu) poznaje tri vrste međunarodnih krivičnih dela. To su: 1) genocid (član 2.), 2) zločin protiv čovečnosti (član 3.) i 3) zločin koji se sastoji u teškom kršenju člana 3. Ženevskih konvencija i Drugog dopunskog protokola iz 1977. godine (član 4.). Učinocu ovih krivičnih dela od strane Tribunala se može izreći samo jedna vrsta krivične sankcije i to kazna zatvora koja se može javiti u dva oblika i to kao : 1) kazna doživotnog zatvora i 2) kazna zatvora u vremenski određenom trajanju. Pri odmeravanju kazne učinocu međunarodnog krivičnog dela sudsko veće Tribunala za Ruandu je obavezno da uzme u obzir težinu izvršenog krivičnog dela (objektivne okolnosti) i lična svojstva optuženog (subjektivne okolnosti). Uz kaznu se učinocu dela mogu izreći i dve mere i to : 1) povraćaj imovine njihovim pravim vlasnicima (restitucija) i 2) oduzimanje dobiti koja je pribavljena kriminalnom delatnošću.

1. Genocid

Najteže krivično delo današnjice – genocid je predviđeno u članu 2. Statuta tribunala za Ruandu. Ono se sastoji u namernom uništenju³⁵ u celini ili delimično nacionalne, etničke, rasne ili religiozne grupe. Bitno je za postojanje ovog međunarodnog krivičnog dela da je u napred navedenoj nameri³⁶ preduzeta jedna od sledećih više alternativno predviđenih radnji: 1) ubijanje članova određene

34 Sandra Fabijanić Gagro, Zaštita osoba u nemeđunarodnom oružanom sukobu, Pravni vjesnik, Osijek, br. 2, 2008, str. 115–135.

35 Uništenje grupe znači fizičku destrukciju, a ne destrukciju njenog kulturnog bića.

36 Postojanje genocidne namere u dosadašnjoj praksi ad hoc tribunala je utvrđivano putem sledećih kriterijuma : a) opšti kontekst koji obuhvata : 1) širina i rasprostranjenost izvršenih dela, 2) šira politička doktrina iz koje su dela proizilazila, 3) obim ostvarenih ili pokušanih dela, 4) metodičnost u planiranju ubijanja, 5) sistematičnost ubijanja i uklanjanja leševa, 6) diskriminatorski karakter dela i 7) diskriminatoraska namera optuženog, b) izvršenje drugih krivičnih dela sistematski usmerenih protiv iste grupe, c) broj počinjenih zločina, d) sistematsko usmeravanje na civile zbog njihove pripadnosti određenoj grupi i e) ponavljanje destruktivnih i diskriminatorskih dela.

grupe, 2) prouzrokovanje fizičkih ili mentalnih povreda članovima grupe, 3) namerno smeštanje članova grupe u takve uslove života smišljene da dovedu do njenog fizičkog, delimičnog ili potpunog uništenja, 4) sprovođenje mera sa namerom da se spreči rađanje unutar grupe i 5) namerno premeštanje dece jedne grupe u drugu grupu.

Pored neposrednog preduzimanja navedenih radnji (neposredni izvršilac), kao radnje izvršenja genocida³⁷ smatraju se i sledeće: 1) učešće u zaveri radi vršenja genocida, 2) direktno i javno podsticanje na vršenje genocida (podstrekavanje), 3) pokušaj vršenja genocida kao i 4) saučesništvo u bilo kom obliku u vršenju genocida.

2. Zločin protiv čovečnosti

„Zločin protiv čovečnosti”³⁸ (ili zločin protiv čovečje porodice) predstavlja međunarodno krivično delo koje je predviđeno u članu 3. Statuta tribunala za Ruandu³⁹. Kod opisa bića ovog krivičnog dela izričito je navedeno da se njegova radnja može preduzeti samo za vreme oružanog sukoba prema civilnom stanovništvu ako se sastoji u:⁴⁰ 1) ubistvu, 2) istrebljenju, 3) zarobljavanju, 4) deportaciji, 5) zatvaranju, 6) mučenju, 7) silovanju, 8) progonu na političkoj, rasnoj i religijskoj osnovi i 9) preduzimanju druge nečovečne radnje.

---

37 Inkriminacija genocida ne traži u objektivnom smislu uništenje neke etničke, odnosno narodne grupe, već samo nameru da se ona u potpunosti ili delimično uništi. Delo mora biti usmereno protiv jednog ili više lica u svojstvu pripadnika te skupine. Ostalo je pri tome nerešeno, mogu li se takvim tumačenjem inkriminacije zaštititi i političke grupe koje imaju stabilitet i kontinuitet. Namera se može dokazivati korišćenjem različitih indicija, tako npr. onih koje slede iz opšteg konteksta i sklopa okolnosti pod kojima je zločin učinjen, te njegove prirode i mere. (presuda Međunarodnog tribunala za Ruandu u predmetu ICTR-96-4T od 2. septembra 1998. godine).

38 Pravni pojam zločina protiv čovečnosti traži da taj zločin bude izvršen kao deo širokog i sistematskog napada. Napad je širok ako je izvršen snažno, masivno, kolektivno, sa znatnom ozbiljnošću i usmeren protiv brojnih žrtava. Napad je sistematičan ako počiva na temeljitoj organizaciji i pripremama, te sledi obrazac ponašanja koji je izveden iz neke zajedničke politike utemeljene na javnim ili privatnim sredstvima. Ta politika doduše ne treba da bude formalno državna politika, ali mora biti prethodno planirana. Taj napad može da bude i nenasilan u obliku nametanja određenog političkog sistema ili položaja, npr. aparthejda. On mora da bude usmeren na civilno stanovništvo (presuda Međunarodnog tribunala za Ruandu u predmetu ICTR-96-4T od 2. septembra 1998. godine).

39 M. Colin, *Le crime contre l'humanite*, Eres, 1996. str. 56–81.

40 Miodrag Simović i Milan Blagojević, *Međunarodno krivično pravo*, Pravni fakultet, Banja Luka, 2007, str. 27–30.

Da bi se moglo raditi o zločinu protiv čovečnosti Statutom navedene delatnosti moraju biti izvršene u sledećim slučajevima: 1) mora postojati napad – napad postoji i kada nije upotrebljena oružana sila, ali se javlja u obliku zlostavljanja civilnog stanovništva ili u postupcima kojima se pripremaju ovakve radnje, 2) dela optuženog moraju biti deo tog napada, 3) napad mora biti usmeren protiv civilnog stanovništva bilo koje kategorije, 4) napad mora biti rasprostranjen ili sistematski. Napad je rasprostranjen kada je po svojoj prirodi opsežan ili kada je upravljen protiv velikog broja lica. Napad je sistematski kada se odnosi na organizovanu prirodu akata nasilja pri čemu postoji mala verovatnoća da se to slučajno dogodilo i 5) izvršilac mora da zna da njegova dela ulaze u okvir rasprostranjenog ili sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva.

3. Teško kršenje člana 3. Ženevskih konvencija i Drugog dopunskog protokola iz 1977. godine

U članu 4. Statut tribunala za Ruandu predviđa krivično delo koje nosi naziv: „Teško kršenje člana 3. Ženevskih konvencija i Drugog dopunskog protokola iz 1977. godine”. Za ovo krivično delo odgovara lice koje je naredilo ili neposredno izvršilo jednu od sledećih delatnosti:⁴¹ 1) napad na život i zdravlje, te fizičku i psihičku dobrobit lica, posebno ubistvo, kao i okrutno postupanje poput mučenja, sakaćenja ili bilo kod drugog oblika telesnog kažnjavanja, 2) kolektivno kažnjavanje, 3) uzimanje talaca, 4) akt terorizma, 5) nasilje nad ličim dostojanstvom, naročito nečovečno ili ponižavajuće postupanje, silovanje, prisiljavanje na prostituciju ili bilo koji oblik nečasnih napada, 6) pljačka, 7) izricanje, izvršenje kazni ili likvidacija bez prethodne presude izrečene po redovno ustanovljenom sudu uz sve sudske garancije priznate od civilizovanih naroda kao neophodna i 8) pretnja izvršenjem bilo koga od napred navedenih akata.⁴²

MEĐUNARODNA KRIVIČNA DELA PREMA RIMSKOM STATUTU

Rimski Statut stalnog Međunarodnog krivičnog suda usvojen na Diplomatskoj konferenciji UN u Rimu 17. jula 1998. godine propisuje da će se pred ovim sudom voditi krivični postupak, utvrđivati krivična odgovornost i

41 Džon Džouns i Stiven Pauls, *Međunarodna krivična praksa*, Fond za humanitarno pravo, Beograd, 2005, str. 266–271.

42 Vladimir Đuro Degan, B.Pavišić, *Međunarodno kazneno pravo*, Pravni fakultet, Rijeka, 2005, str. 424–426.

izricati krivična sankcija licima koja su učinila najozbiljnije zločine priznate od strane međunarodne zajednice kao celine. U članu 5. ovog Statuta proglašena je nadležnost suda za sledeća međunarodna krivična dela:⁴³ 1) zločin genocida, 2) zločin protiv čovečnosti, 3) ratne zločine i 4) zločin agresije.

Prema članu 77. učiniocu nekog od ovih međunarodnih krivičnih dela sud može izreći sledeće kazne: 1) zatvor u određenom trajanju koji ne može da pređe maksimum od 30 godina, 2) doživotni zatvor kada je ta kazna opravdana ekstremnom težinom zločina i individualnim okolnostima vezanim za učinioca dela, 3) novčanu kaznu prema kriterijumu koji je određen u Pravilima dokazivanja i procedure i 4) konfiskaciju prihoda, vlasništva i dobara koji su direktno ili indirektno pribavljeni izvršenim zločinom.

Pored toga, Rimski statut u članu 70. predviđa i nadležnost Međunarodnog krivičnog suda i za krivična dela protiv pravosuđa koja se nazivaju: „Povrede pravilnosti i zakonitosti postupka”. To su sledeća krivična dela: 1) lažno svedočenje, 2) podnošenje falsifikovanih dokaza, 3) korupcija svedoka, 4) opstrukcija ili mešanje u svedočenje svedoka, 5) sprovođenje osvete prema svedoku radi njegovog svedočenja, 6) uništavanje dokaza ili mešanje u sakupljanje dokaza, 7) ometanje, zastrašivanje ili korupcija zvaničnika suda sa ciljem prisiljavanja ili ubeđivanja da ne učestvuju u suđenju ili da nepravilno obavljaju svoju dužnost, 8) sprovođenje osvete prema zvaničniku suda zbog obavljanja njegove dužnosti ili dužnosti koje je obavljao neki drugi zvaničnik i 9) nuđenje ili primanje mita u svojstvu zvaničnika suda, vezano za njegove zvanične dužnosti. Za ova krivična dela „opstrukcije pravde ili korupcije u pravosuđu” pred Međunarodnim krivičnim sudom, propisane su dve vrste kazni i to: 1) kazna zatvora do pet godina i 2) novčana kazna.

Takođe Rimski statut⁴⁴ u članu 71. predviđa odgovornost i sankcije za delo:” Nedolično ponašanje”. Odgovornost za ovo krivično delo postoji za lica koja su prisutna pretresu pred sudom u bilo kojoj fazi krivičnog postupka koja:⁴⁵ 1) iskažu nepoštovanje suda, 2) ometaju postupak i 3) namerno nepoštuju sudske naredbe. Za ovo krivično delo Statut je propisao sledeće vrste sankcija, administrativne mere (osim pritvora) kao što su: 1) stalna ili privremena zabrana ulaska u sudnicu, 2) novčana kazna i 3) slične mere koje su određene u Pravilima procedure i dokazivanja.

43 Miodrag Starčević, *Izvori međunarodnog humanitarnog prava*, Beograd, 2002, str. 590–608.

44 Više: Ivo Jospović, Davor Krapac i Petar Novoselec, *Stalni međunarodni kazneni sud*, Informator, Zagreb, 2001.

1. Genocid

Zločin genocida⁴⁶ je predviđen u odredbi člana 6. ovog Statuta. Ovo krivično delo⁴⁷ se čini u nameri da se uništi u celini ili delimično nacionalna, etnička ili verska zajednica⁴⁸ na jedan od sledećih načina: 1) ubijanjem članova grupe⁴⁹, 2) prouzrokovanjem teških fizičkih ili mentalnih patnji članova grupe, 3) namernom podvrgavanju grupe životnim uslovima koji treba da dovedu do njenog potpunog ili delimičnog uništenja, 4) preduzimanjem mera uperenih ka sprečavanju rađanja u okviru grupe i 5) prinudnom premeštanju dece iz jedne u drugu grupu. Dakle, ovde se radi o preuzimanju odredbi Konvencije UN o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine u pogledu određivanja bića ovog najtežeg međunarodnog krivičnog dela uperenog protiv „čovečanstva”.

2. Zločin protiv čovečnosti

U članu 7. Statuta Međunarodnog krivičnog suda predviđen je zločin protiv čovečnosti. Rimski Statut razlikuje ovo krivično delo od dela genocida iako u vreme kada je ono bilo uvedeno u sistem međunarodno pravnih inkriminacija u delu teorije je bilo mišljenja da su ova dva pojma sadržinski identična. Zločin protiv čovečnosti predstavlja delatnosti izvršene kao deo rasprostranjenog ili sistematičnog napada⁵⁰ uperenog protiv bilo kog civilnog stanovništva.⁵¹

---

45 Miodrag Starčević, *Izvori međunarodnog humanitarnog prava*, op.cit., str. 628–629.

46 U delu pravne teorije se smatra da genocid ne predstavlja samostalno krivično delo, već da je to samo vrsta zločina protiv čovečnosti.

47 Genocid se određuje kao “zločin nad zločinima”. Zabrana vršenja ili propagiranja ovog krivičnog dela predstavlja ius cogens, tako da protivpravnost genocidnih aktivnosti, pa i sam kriminalni karakter ovih radnji je opšteprihvaćen i nesporan u međunarodnoj zajednici.

48 Ovom inkriminacijom su zaštićene samo stabilne grupe, koje karakteriše stalnost i čijim se članom postaje na osnovu rođenja, dok su isključene nestalne skupine čijim se članom postaje na osnovu individualne odluke. Na tom stanovištu stoji i Međunarodni krivični tribunal za Ruandu u slučaju Akajese.

49 Za postojanje genocida nije potreban i veći broj žrtava. Naime, smatra se da je dovoljno da učinilac ubije jedno ili više lica. Isto tako genocid može učiniti i izolovani pojedinac ako postupa sa genocidnom namerom i ako se njegovo ponašanje poklapa sa drugim sličnim ponašanjima, a takve je prirode da može dovesti do uništenja cele skupine. (P. Novoselec, *Opći dio kaznenog prava*, Pravni fakultet, Zagreb, str. 499).

50 Smatra se da se ovakav napad sastoji u napadu u okviru državne politike ili ostvarenja ciljeva neke druge organizacije. Taj napad ne mora biti nužno i vojne prirode. Ovo delo može biti izvršeno i za vreme rata i za vreme mira. Otuda sledi da izolovani pojedinačni napadi ne dolaze pod udar ove inkriminacije. (P. Novoselec, *Opći dio kaznenog prava*, ibid, str. 499–500).

51 Kod ovog zločina žrtva nije pojedinac, nego celokupno čovečanstvo.

U smislu ovog krivičnog dela napad podrazumeva sledeće radnje izvršenja: 1) ubistvo, 2) uništavanje, 3) porobljavanje – vršenje ovlašćenja koja pretpostavljaju vlasništvo nad nekim licem, 4) deportaciju ili namerno premeštanje stanovništva (proterivanje) – nasilno premeštanje stanovništva sa područja na kome zakonito boravi, 5) zatvaranje ili druga stroga lišavanja slobode narušavanjem osnovnih pravila međunarodnog prava, 6) torturu (mučenje) – nanošenje fizičkih i psihičkih bola, patnji, nelagodnosti licu kome je oduzeta sloboda, 7) silovanja, seksualno ropstvo, nasilne trudnoće, izazivanje steriliteta ili bilo koji drugi oblik seksualnog ugrožavanja, 8) progon bilo koje grupe ili kolektiva po političkoj, verskoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj ili polnoj osnovi ili druga postupanja koja su opšte nedopuštena po međunarodnom pravu – ovde se radi o oduzimanje međunarodno priznatih prava nekoj skupini, 9) izazivanje nestanka lica (prisilno nestajanje lica) – svako oduzimanje slobode kretanja koje sprovodi država ili neka druga organizacija, 10) zločin aparthejda – nečovečna postupanja koja su izvršena u okviru institucionalizovanog režima i 11) ostali nehumani postupci kojima se namerno prouzrokuju teške patnje ili ozbiljno ugrožavanje fizičkog ili mentalnog zdravlja.

3. Ratni zločini

Ratni zločini su definisani u odredbi člana 8. Rimskog statuta.⁵² Ovde se radi o složenoj dispoziciji krivičnopravne norme, pa se razlikuje više oblika ovog teškog krivičnog dela (teška kršenja zakona i običaja rata). Delo se sastoji iz različitih delatnosti koje su izvršene kao deo plana ili politike ili ako je taj zločin izvršen u velikom (masovnom) broju slučajeva. Ovi zločini mogu da budu izvršeni i u međunarodnom i u nemeđunarodnom oružanom sukobu.

Prvi oblik ratnih zločina se sastoji u ozbiljnom kršenju Ženevskih konvencija od 12. avgusta 1949. godine, a naročito u:⁵³ 1) namernom ubijanju, 2) mučenju ili nehumanom postupanju uključujući i biološke eksperimente, 3) namernom nanošenju velikih patnji, ozbiljnih telesnih povreda ili narušavanju zdravlja, 4) velikom razaranju ili otuđenju imovine bez opravdane vojne potrebe koja su izvršena nezakonito i bezobzirno, 5) prisiljavanju ratnih zarobljenika ili drugih zaštićenih lica da služe u neprijateljskim snagama, 6) namernom lišavanju ratnih zarobljenika i drugih zaštićenih lica njihovog prava na pošteno i pravilno suđenje, 7) nezakonitom progonstvu ili transferu ili nezakonitom zatvaranju lica i 8) uzimanju talaca.

52 A. Cassese, P. Gaeta, J.R. W. Jones, *The Rome Statute of the International Criminal Court, A Commentary*, Oxford, 2002, str. 875–903.

53 Dragoljub Atanacković, *Krivično pravo, Posebni deo*, Naučna knjiga, Beograd, 1981, str. 60.

Drugi oblik ratnih zločina se sastoji u ozbiljnom narušavanju zakona i običaja koji se primenjuju u međunarodnom oružanom sukobu, unutar utvrđenog okvira međunarodnog prava, a naročito:⁵⁴ 1) namerno usmeravanje napada protiv civilnog stanovništva ili protiv pojedinih civilnih lica koja nisu direktno umešana u sukob, 2) 2. namerno usmeravanje napada na civilne objekte tj. objekte koji nisu vojni ciljevi, 3) namerno usmeravanje napada na osoblje, instalacije, materijale, jedinice ili vozila uključena u humanitarnu pomoć ili mirovnu misiju u skladu sa Poveljom UN sve dok imaju pravo na zaštitu ili pružaju pomoć civilima ili civilnim objektima po međunarodnim zakonima koji važe za strane u sukobu, 4) namerno započinjanje napada znajući da će takav napad prouzrokovati propratna stradanja ili nanošenje povreda civilima ili nanošenje štete civilnim objektima ili da će prouzrokovati velika, dugotrajna i ozbiljna oštećenja životne sredine koji bi bili očigledno prekomerni u odnosu na konkretno očekivanu vojnu korist, 5) napad ili bombardovanje bilo kojim sredstvima gradova, sela, boravišta ili građevina koje nisu branjeni ili nisu vojni objekti, 6) ubijanje ili ranjavanje vojnika koji je položio svoje oružje sa ciljem da se preda ili više nema nameru da se brani, 7) zloupotreba zastave kojom se daje znak za primirje, zastave ili vojnog obeležja i uniforme koji pripadaju neprijatelju ili Ujedinjenim nacijama, kao i zloupotreba karakterističnih znakova definisanih Ženevskim konvencijama koje izazivaju smrt ili ozbiljne telesne povrede, 8) direktan ili indirektan transfer (preseljenje) od strane okupacione sile dela svog stanovništva na okupiranu teritoriju ili deportacija ili transfer svih delova stanovništva sa okupirane teritorije u okviru ili izvan te teritorije, 9) namerno usmeravanje napada na verske, obrazovne, umetničke ili naučne građevine koje se koriste u dobrotvorne svrhe, istorijske spomenike, bolnice i mesta gde se okupljaju bolesni i ranjeni pod uslovom da to nisu vojni ciljevi, 10) podvrgavanje lica koja imaju moć na suprotnoj strani fizičkom sakaćenju ili medicinskim ili naučnim eksperimentima ma koje vrste koji nisu opravdani medicinskim, stomatološkim ili bolničkim lečenjem tog lica, niti su izvedeni u njegovom interesu, a koje mogu da izazovu smrt ili ozbiljno ugrožavanje zdravlja tog lica, 11) ubijanje ili ranjavanje izdajnika koji pripadaju neprijateljskom narodu ili vojsci, 12) objavljivanje da neće biti milosti, 13) uništavanje ili konfiskacija neprijateljske imovine osim ukoliko to strogo ne zahtevaju interesi rata, 14) ukidanje, suspendovanje ili zabrana prava i učešća u postupku pred sudom državljanima neprijateljske strane, 15) prinuđavanje pripadnika neprijateljske strane da učestvuje u ratnim operacijama uperenim protiv njegove zemlje, čak i ako su bili u vojnoj službi pre početka rata, 16) pljačkanje grada ili bilo kog drugog mesta u situaciji kada je zauzet u napadu, 17) korišćenje otrova i sredstava koji u sebi sadrže otrove, 18) korišćenje zagušljivaca, otrovnih ili

---

54 Momir Milojević, Neki pravni problemi međunarodnog krivičnog sudstva, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, br. 1–2, 1994, str. 156–161.

drugih gasova i sličnih tečnosti, materija ili izuma, 19) korišćenje municije koja se lako širi ili se spljošti u ljudskom telu, kao što su meci sa čvrstom čaurom koja ne pokriva u celini sredinu metka ili je pokriva, ali ima zaseke, 20) korišćenje oružja, projektila, materijala ili metoda ratovanja koji su takve prirode da mogu izazvati suviše povrede ili nepotrebne patnje ili se njima krše međunarodni zakoni o oružanom sukobu pod uslovom da su oni zabranjeni, 21) izvršavanje dela koji izazivaju sramotu i ugrožavaju lično dostojanstvo, konkretno ponižavanje i degradiranje ličnosti, 22) izvršenje dela silovanja ili seksualnog ropstva, prisiljavanje na prostituciju, nasilnu trudnoću, prisilnu sterilizaciju ili bilo koji drugi oblik seksualnog zlostavljanja, 3) iskorišćavanje prisustva civila ili drugih međunarodno zaštićenih lica da bi se povratile određene tačke ili pozicije ili oblasti ili da bi se određene vojne snage zaštitile od vojnih operacija, 24) namerne napade na građevine, medicinske jedinice, transport i osoblje koje koristi očigledne znake u skladu sa međunarodnim pravom, 25) namerno pribegavanje izglednjavanju civila kao metoda ratovanja lišavajući ih stvari neophodnih za njihov opstanak, uključujući i namerno sprečavanje deljenja minimalnih zaliha obezbeđenih Ženevskim konvencijama i 26) regrutovanje ili na drugi način stavljanje u vojnu službu dece ispod 15 godina u nacionalne oružane snage ili njihovo korišćenje za aktivno učestvovanje u borbama.

Treći oblik ratnih zločina iz člana 8. Rimskog statuta se sastoji o ozbiljnom kršenju člana 3. Ženevskih konvencija u slučaju oružanog sukoba koji nije međunarodnog karaktera, a koje su delatnosti učinjene prema civilnom stanovništvu koja nisu aktivno učestvovala u borbama, uključujući i pripadnike vojnih formacija koji su položili oružje ili ona lica koja su van borbe usled bolesti, ranjavanja, kazne ili drugog razloga. Ovo se delo može izvršiti vršenjem sledećih radnji: 1) nasiljem prema životu, posebno ubistvima svih vrsta, sakaćenjem, okrutnim ponašanjem i torturom, 2) postupanjem na izrazito sramotan način prema ličnom dostojanstvu, a posebno na način koji ponižava lica, 3) uzimanjem talaca i 4) donošenjem presuda i izvršenjem smrtno kazne bez prethodne objave presude od strane regularno kontrolisanog suda koji bi obezbedio sve zakonske garancije koje su opšte priznate kao neophodne.

Četvrti oblik ratnih zločina iz člana 8. Rimskog statuta predviđa krivično delo kojim se vrše ozbiljne povrede zakona i običaja ratovanja u oružanim sukobima unutar utvrđenih okvira međunarodnog prava, a naročito ako se preduzimaju sledeći akti: 1) namerno usmeravanje napada na civilno stanovništvo ili na civilna lica koja ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima, 2) namerno usmeravanje napada na građevine, materijale, medicinske jedinice, transporte i osoblje koje koristi očigledne oznake regulisane Ženevskim konvencijama u skladu sa međunarodnim pravom, 3) namerno usmeravanje napada na osoblje, instalacije,

materijale, jedinice ili vozila humanitarne pomoći ili mirovne misije u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija sve dok imaju pravo na zaštitu i pružanje pomoći civilima i civilnim objektima po pravu oružanih sukoba, 4) namerno usmeravanje napada na verske, obrazovne, umetničke, naučne građevine, kao i građevine za dobrotvorne svrhe, istorijske spomenike, bolnice i mesta gde su okupljeni ranjenici i bolesnici pod uslovom da to nisu vojni objekti, 5) pljačkanje naselja i mesta, čak i kada su zauzeta prilikom napada, 6) silovanje, seksualno ropstvo, prisiljavanje na prostituciju, nasilnu trudnoću, prisilnu sterilizaciju ili bilo koji drugi oblik seksualnog zlostavljanja definisane kao ozbiljne povrede Ženevskih konvencija, 7) regrutovanje ili na drugi način stavljanje u vojnu službu dece ispod 15 godine u nacionalne oružane snage ili njihovo korišćenje za aktivno učestvovanje u borbama, 8) naređenje za preseljavanje civilnog stanovništva iz razloga vezanih za sukob, osim ako to zahteva sigurnost civila ili neophodni vojni razlozi, 9) podmuklo ubijanje ili ranjavanje vojnika suprotne strane, 10) objavljivanje da neće biti milosti, 11) podvrgavanje lica koja imaju moć na suprotnoj strani, fizičkom sakaćenju ili medicinskim ili naučnim eksperimentima ma koje vrste koji nisu opravdani medicinskim, stomatološkim ili bolničkim lečenjem tog lica, niti su izvedeni u njegovom interesu, a koje mogu da izazovu smrt ili ozbiljno ugrožavanje zdravlja tog lica i 12) uništavanje ili konfiskacija imovine suprotne strane, osim ako to nije učinjeno iz razloga imperativne vojne potrebe u sukobu.⁵⁵

4. Zločin agresije

U međunarodnom krivičnom pravu, zločin agresije je prvi put definisan kao zločin protiv mira u Londonskom sporazumu kojim je osnovan Međunarodni vojni sud u Nirnbergu.⁵⁶ U članu 6. Statuta Međunarodnog vojnog suda koji je dodat uz Londonski sporazum je određen su pojam i elemente agresije. Potom je komisija za međunarodno pravo UN 1996. godine u nacrtu Kodeksa zločina protiv mira i bezbednosti čovečanstva u članu 16. odredila delo agresije. Ono postoji kada „pojedinaac kao vođa ili organizator aktivno sudeluje ili naredi planiranje, pripemanje, otpočinjanje ili vođenje agresivnog rata koji predume neka država”.

---

55 Borislav Petrović i Dragan Jovašević, *Međunarodno krivično pravo*, Pravni fakultet, Sarajevo, 2010, 278–283.

56 Vladimir Đuro Degan, Prigovori o nenadležnosti i nedopustivosti pred nekim međunarodnim sudbenim tijelima, *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka*, br. 3, 2003, str. 169–195.

Danas međunarodno krivično delo agresije (inače navedeno u članu 5. Rimskog statuta) nije bliže opisano po sadržini, karakteristikama i obeležjima bića.⁵⁷ No, u pogledu kvalifikacije ovog dela Statut Međunarodnog krivičnog suda upućuje na odgovarajuću primenu Rezolucije Generalne skupštine UN broj 3314 iz 1974. godine. Naime, u članu 3. ove Rezolucije je precizirano šta predstavlja akt agresije bez obzira da li je rat objavljen ili ne. Prema ovoj odredbi delo agresije predstavljaju sledeći akti:⁵⁸ 1) invazija ili napad oružanih snaga jedne države na teritoriju druge države, kao i svaka vojna okupacija, makar i privremena koja proizađe iz takve invazije ili napada ili aneksija teritorije ili dela teritorije druge države upotrebom sile, 2) bombardovanje teritorije neke države od strane oružanih snaga druge države ili upotreba bilo kog oružja od strane jedne države protiv teritorije druge države, 3) blokada luka ili obala jedne države od strane oružanih snaga druge države, 4) napad oružanih snaga jedne države na kopnene, pomorske ili vazduhoplovne snage, pomorsku ili vazdušnu flotu druge države, 5) upotreba oružanih snaga jedne države koje se s pristankom države prijema nalaze na njenoj teritoriji protivno uslovima predviđenim u sporazumu odnosno ostajanje tih snaga na teritoriji države prijema i posle isteka sporazuma, 6) radnja jedne države koja svoju teritoriju stavi na raspolaganje drugoj državi da bi je ova iskoristila za izvršenje akta agresije protiv neke treće države i 7) upućivanje od strane odnosno u ime jedne države oružanih bandi, grupa, neregularnih vojnika ili najamnika koji protiv druge države vrše akte oružane sile toliko ozbiljno da se oni izjednačuju sa napred navedenim aktima, odnosno predstavljaju značajno učešće jedne države u tome.

No, interesantno je rešenje prema kome je u Rezoluciji izričito navedeno da pored navedenih akata koji su određeni kao delo agresije, Savet bezbednosti UN u

---

57 Posebna radna grupa za zločin agresije koja je osnovana pri Skupštini država članica Rimskog statuta svake godine zaseda na Univerzitetu Princeton u SAD u pokušaju da odredi pojam, elemente i karakteristike ovog međunarodnog krivičnog dela. Najveći problem u njegovom definisanju predstavlja odnos međunarodnog tužioca pri Međunarodnom krivičnom sudu i Saveta bezbednosti u pogledu ocene da li je u konkretnom slučaju izvršena agresija jedne države na drugu državu. Naime, međunarodni tužilac ne bi trebalo da bude vezan za odluku nijednog političkog organa, pa čak ni takvog organa kao što je Savet bezbednosti, jer to može da bude protivno interesima pravde. S druge strane, najveće svetske sile, kao stalne članice Saveta bezbednosti ne žele da se odreknu donošenja tako važne odluke od značaja za pitanja međunarodnog mira i bezbednosti – da li je izvršena agresija i da takvu odluku prepuste inokosnom organu – međunarodnom tužiocu. (Vojin Dimitrijević, Obrad Račić, Vladimir Đerić, Tatjana Papić, Vesna Petrović i Saša Obradović, *Osnovi međunarodnog javnog prava*, op. cit., str. 243).

58 Ljubiša Lazarević, *Krivično pravo, Posebni deo*, Savremena administracija, Beograd, 1995, str. 80–82.

skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija može odlučiti da se pod ovaj pojam podvedu i neki drugi akti ne ostavljajući kriterijum za ovo određivanje.⁵⁹ Pri tome je u članu 5. Rezolucije izričito navedeno da nikakav razlog bilo koje prirode, političke, ekonomske, vojne ili druge ne može opravdati agresiju. Agresivni rat je zločin protiv međunarodnog mira i svaka agresija povlači međunarodnu odgovornost. Objekt zaštite kod ovog krivičnog dela je mir među narodima i njihovim državama. Po svojoj prirodi ovo je krivično delo *delicta communia* iako u praksi učinilac dela mora da ima određeni politički, državni, službeni ili vojni položaj, svojstvo ili uticaj da bi uopšte mogao da preduzme radnju izvršenja.

Na prvoj revizionoj konferenciji Rimskog statuta juna 2010. godine dodat je novi član 8 bis. koji kao zločin agresije smatra planiranje, pripremanje, otpočinjanje ili vršenje akta agresije koji po svojoj prirodi, težini i obimu predstavlja očigledno kršenje Povelje UN od strane lica koje je u poziciji da usmerava političke ili vojne operacije neke države ili da vrši stvarnu kontrolu nad njima. Sam pojam agresije obuvata upotrebu oružane sile od strane jedne države prema drugoj državi čime se povređuje njen suverenitet, teritorijalni integritet ili politička nezavisnost ili se to čini na drugi način koji nije u saglasnosti sa Poveljom UN.⁶⁰

ZAKLJUČAK

U teoriji međunarodnog krivičnog prava se razlikuje više vrsta međunarodnih krivičnih dela. Uobičajena je podela na: a) međunarodna krivična dela u užem smislu (prava ili čista međunarodna krivična dela) i b) međunarodna krivična dela u širem smislu (neprava ili mešovita međunarodna krivična dela). Inače, ova je podela prvi put usvojena na 14. Kongresu Međunarodnog udruženja za krivično pravo koji je održan 1989. godine u Beču. Kriterijum za ovo razlikovanje jeste nadležnost međunarodnih krivičnih sudova (sudova koji postupaju samo u slučaju izvršenih međunarodnih krivičnih dela u užem smislu), odnosno istorija krivičnog pravosuđa.

Međunarodna krivična dela u užem smislu čine prvu vrstu ovih krivičnih dela. Tu se radi o međunarodnim krivičnim delima kojima se krše ratni zakoni i običaji rata (dakle norme međunarodnog ratnog i humanitarnog prava). To su dela sadržana u nimerškoj i tokijskoj presudi. Ona se još nazivaju međunarodna krivična dela prema opštem međunarodnom pravu (ili *crimina juris gentium*). Osnov

59 Oto Triffterer, *Acts of violence and international criminal law*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, br. 2, 1997, str. 811–881.

60 Dragan Jovašević, *Međunarodno krivično pravo*, Pravni fakultet, Niš, 2011, str. 226–227.

inkriminacije ovih dela se nalaziu relevantnim međunarodnim dokumentima – statututima privremenih (ad hoc) ili stalnih, vojnih ili civilnih sudskih organa nadnacionalnog, ali i nacionalnog karaktera budući da je svaka od država potpisnica relevantnih međunarodnih dokumenata preuzela obavezu da u svom nacionalnom zakonodavstvu propiše ista takva krivična dela (koja se uopšte ili malo razlikuju od dela predviđenih međunarodnim standardima). Tu spadaju sledeća međunarodna krivična dela: 1) zločin protiv mira, 2) ratni zločin, 3) genocid i 4) zločin protiv čovečnosti. Sva ova krivična dela predviđa i novi Krivični zakonik Republike Srbije iz 2005. godine u glavi 34. pod nazivom: „Krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom”.

U pravnoj teoriji ima shvatanja da se ova krivična dela nazivaju međunarodnim zločinima *stricto sensu* iza kojih stoje kogentne norme međunarodnog prava npr. haške ili ženevske konvencije. Kao osnovne karakteristike međunarodnih krivičnih dela u užem smislu (*core crimes* – gnusni zločini) u pravnoj teoriji se navode sledeće: 1) ovi međunarodni zločini imaju dvostruku prirodu. Njihovo izvršenje povlači: a) krivičnu odgovornost pojedinaca kao njihovih izvršilaca ili saučesnika, odnosno nadređenih lica (po osnovu komandne odgovornosti), s jedne strane i b) međunarodnopravnu odgovornost države, s druge strane, 2) međunarodnim zločinima se krše osnovna (temeljna) ljudska prava i oni su stoga zabranjeni kao represalije u slučaju vršenja isto takvih zločina druge suprotstavljene strane, 3) međunarodni zločini u pogledu krivičnog gonjenja i kažnjavanja ne zastarevaju i 4) opšte međunarodno pravo nameće obavezu državama da ne krše osnovne norme koje zabranjuju njihovo vršenje kao obavezu *erga omnes*.

LITERATURA

1. Ackerman, J.E., Sullivan, O., *Practice and Procedure of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia with Selected Materials from International Criminal Tribunals for Rwanda*, Cambridge, Hague, London, Boston, 2000.
2. Atanacković Dragoljub, *Krivično pravo, Posebni deo*, Naučna knjiga, Beograd, 1981.
3. Bačić Franjo, *Krivičnopravni aspekti rata u Republici Hrvatskoj*, *Zakonitost*, Zagreb, br. 5, 1992.
4. BassiUNi Cherif M., *A manual on international humanitarian law and arms control agreements*, Ardsley, 2000.
5. Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J.R.W., *The Rome Statute of the International Criminal Court, A Commentary*, Oxford, 2002.
6. Colin, M., *Le crime contre l’humanite*, Eres, 1996.

7. Degan Vladimir Đuro, Prigovori o nenadležnosti i nedopustivosti pred nekim međunarodnim sudbenim tijelima, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka, br. 3, 2003.
8. Degan Vladimir Đuro i Pavišić Berislav, Međunarodno kazneno pravo, Pravni fakultet, Rijeka, 2005.
9. Degan Vladimir Đuro, Zločin genocida pred međunarodnim krivičnim sudištima, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, br. 1-2, 2008.
10. Dimitrijević Vojin, Račić Obrad, Đerić Vladimir, Papić Tatjana, Petrović Vesna i Obradović Saša, Osnovi međunarodnog javnog prava, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2007.
11. Đurđić Vojislav i Jovašević Dragan, Međunarodno krivično pravo, Nomos, Beograd, 2003.
12. Đurđić Vojislav i Jovašević Dragan, Krivično pravo, Posebni deo, Nomos, Beograd, 2013.
13. DžUNs Džon i Pauls Stiven, Međunarodna krivična praksa, Fond za humanitarno pravo, Beograd, 2005.
14. Fabijanić Gagro Sandra, Promjena kvalifikacije oružanog sukoba, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka, br. 2, 2008.
15. Fabijanić Gagro Sandra, Zaštita osoba u nemeđunarodnom oružanom sukobu, Pravni vjesnik, Osijek, br. 2, 2008.
16. Fabijanić Gagro Sandra i Škorić Marissabel, Zločin genocida u praksi međunarodnih ad hoc tribunala, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, br. 6, 2008.
17. Grozdanić Velinka i Kurtović Anita, Osobna odgovornost i krivnja prema Statutu Međunarodnog kaznenog suda za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka, br. 2, 2001.
18. Gutman, R., Rieff, D., Crimes of war : what the public should know, Oxford, New York, London, 1999.
19. Josipović Ivo, Pravni i politički aspekti nastanka Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju, Zbornik radova, Hrvatska i Ujedinjeni narodi, Zagreb, 1996.
20. Josipović Ivo, Haško implementacijsko kazneno pravo, Zagreb, 2000.
21. Josipović Ivo, Krapac Davor i Novoselec Petar, Stalni međunarodni kazneni sud, Informator, Zagreb, 2001.
22. Josipović Ivo, Ratni zločini – priručnik za praćenje suđenja, Pravni fakultet, Osijek, 2007.

23. Jovašević Dragan, Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Službeni glasnik, Beograd, 2002.
24. Jovašević Dragan, Međunarodno krivično pravo, Pravni fakultet, Niš, 2011.
25. Keenen, J.B., Crimes against international law, Washington, 1950.
26. Lazarević Ljubiša, Krivično pravo, Posebni deo, Savremena administracija, Beograd, 1995.
27. Marković Milan, Njimeško suđenje – primena novih načela u međunarodnom krivičnom pravu, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, br.2, 1973.
28. Maugham, V., UN and war crimes, Cambridge, London, 1951.
29. Milojević Momir, Neki pravni problemi međunarodnog krivičnog sudstva, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, br. 1-2, 1994.
30. Njimeška presuda, Beograd, 1948.
31. Petrović Borislav i Jovašević Dragan, Međunarodno krivično pravo, Pravni fakultet, Sarajevo, 2010.
32. Prljeta Ljubomir, Zločin protiv čovečnosti i međunarodnog prava, Službeni list, Beograd, 1992.
33. Radojković Miloš, Rat i međunarodno pravo, Beograd, 1947.
34. Simović Miodrag i Blagojević Milan, Međunarodno krivično pravo, Pravni fakultet, Banja Luka, 2007.
35. Starčević Miodrag, Izvori međunarodnog humanitarnog prava, Beograd, 2002.
36. Triffterer Otto, Acts of violence and international criminal law, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, br. 2, 1997.
37. Vasilijević Vladan, Vraćanje jednom raskršću međunarodnog krivičnog prava, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, Beograd, br. 3, 1977.

Prof. dr. Dragan JOVAŠEVIĆ

**VIOLATION OF RULES OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW
AND THE SYSTEM OF CRIMINAL SANCTIONS**

ABSTRACT

Violation of rules of international humanitarian law during the war or armed conflict creates the need for the application of certain types and measures of criminal sanctions against perpetrators of the most serious crimes against international law in accordance with appropriate judicial procedures. Both – national as well as international judicial systems are familiar with various types of criminal sanctions prescribed by relevant legal sources. This paper discusses the characteristics of these international crimes and sanctions and the preconditions for their application. The application of these criminal sanctions requires that the existence of elements of a particular criminal offence against international law and of the guilt on behalf of the adult perpetrator of such an offence has previously been confirmed.

Key Words: international law, crime, court, responsibility, criminal sanction